

Om leerlingen teksten te leren begrijpen, schaffen de meeste scholen een methode voor begrijpend lezen aan. Als de resultaten van de toetsen tegenvallen en de methode tot veel ergernis leidt bij de uitvoering, kopen die scholen een nieuwe methode. Na een tijdje blijkt dat ook de nieuwe methode niet tot het gewenste resultaat leidt. Wat gaat er mis?

DIT LEIDT TOT HOGERE RESULTATEN

NAAR EEN BEREDENEERD AANBOD VOOR BEGRIJPEND LEZEN

De methodes voor begrijpend lezen zijn er vooral op gericht de leerlingen te bekwalen in het eenzijdig toepassen van strategieën voor begrijpend lezen (zie Evers e.a. 2015). De auteurs achten het aanleren van een strategie van die methodes dermate moeilijk dat een strategie heel vaak aan bod moet komen om positieve effecten voor begrijpend lezen te hebben. Pas dan heeft zo'n strategie effect, is kennelijk de veronderstelling. Gedurende de vijf jaar dat een leerling les krijgt in begrijpend lezen met bijvoorbeeld een methode als BLIKSEM, kan een strategie wel meer dan 200 keer expliciet aan bod komen. BLIKSEM is geen uitzondering, dit geldt voor alle methodes. Een belangrijke wetenschapper als Willingham (2006/2007) zegt echter dat je niet te veel tijd aan strategieën moet besteden. Juist in Nederland blijkt een verband te bestaan tussen veel tijd aan begrijpend lezen besteden en demotivatie (zie Aarnoutse & Schellings 2003). Bovendien werken leesstrategieën niet bij spellende lezers die vooral op woordniveau lezen, want begrijpend leesstrategieën kunnen nooit zwak technisch lezen compenseren (Torgesen, 2004). Uit onderzoek van PPON (2007) bleek dat leerlingen van groep 8 nauwelijks hun kennis van leesstrategieën inzetten. Ongeveer 20 procent van die leerlingen kan geen enkele relevante strategie noemen, 40 procent noemt één of twee strategieën en 40 procent noemt drie of meer strategieën. Het gemiddeld aantal relevante leestips dat zij noemen is 2,5. Een bedroevend resultaat na zo'n overvloedig aanbod in de begrijpend lezenlessen.

HEKEL AAN HET VAK

Het bij-effect van al die aandacht voor leesstrategieën is de hekel die leerlingen krijgen aan het vak begrijpend lezen. Leerkrachten herkennen dit verschijnsel. In 2009 hebben we 9100 leerlingen gevraagd wat zij vonden van de vakken rekenen, aardrijkskunde en begrijpend lezen. Het resultaat verbaast u niet. Slecht één op de vier leerlingen in groep 8 vindt begrijpend lezen leuk. Dit in schril contrast met de andere vakken. We adviseerden scholen om bijvoorbeeld te gaan werken met Nieuwsbegrip, waarin de actualiteit centraal staat. Bij een

herhaalde meting bleek dat er geen verbetering was opgetreden ten aanzien van het enthousiasme voor het vak. Ik vermoed dat de oorzaak ligt in het steeds weer behandelen van de strategieën. Als een leerkracht braaf de handleiding van Nieuwsbegrip volgt en de les start met het plan van aanpak, dan krijgt de leerling vanaf groep 5 dat plan minstens 168 keer voor de kiezen. Blijf dat maar eens boeiend vinden. In 2006 bracht de Onderwijsraad het rapport 'Naar meer evidence based onderwijs' uit. Allerlei onderwijsvernieuwingen werden voor die tijd het land in geslingerd, zonder dat was aangetoond dat de vernieuwingen ook werkelijk werkten. De Onderwijsraad noemde ook de methodes die op school worden ingezet. Is er wel bewijs voor dat al die methodes het beoogde effect sorteren? Naar aanleiding van dit rapport heeft de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) alle onderzoeken naar begrijpend lezen verzameld en gezocht naar bewijzen voor effectief onderwijs.

SORTEREN DE HUIDIGE METHODES WEL HET BEOOGDE EFFECT?

Aan het eind van het rapport lezen we: 'We zijn al met al nog niet in de situatie dat we zouden kunnen spreken van evidence-based onderwijs in begrijpend lezen'. Je kan ook zeggen dat we nog steeds maar wat doen in de hoop dat het werkt. De taalmethodes die scholen hanteren, zitten barstensvol aspecten die te maken hebben met begrijpend lezen. Zouden we dan niet kunnen volstaan met het inzetten van de taalmethode? Het antwoord volgt. Leest u verder.

CONTROLE JUIST?

De SLO onderzoekt of methodes de kerndoelen dekken. Een uitgever wil graag aantonen dat een methode voldoet aan de

kerndoelen en biedt daarom zijn methode aan de SLO aan om deze te analyseren. Een uitgever die een methode heeft ontwikkeld voor begrijpend lezen laat de methode analyseren en hoera, in alle gevallen heeft het positief uitgepakt. Kijkt u maar naar www.wikiwijs.nl en zoekt u uw methode voor begrijpend lezen maar op. Maar nu is er iets gek aan de hand. Enkele jaren geleden boden uitgeverijen hun taalmethode aan en vervolgens bekeken de SLO-onderzoekers of de kerndoelen voor Nederlands, te weten de kerndoelen een tot en met twaalf gedekt werden. De overheid heeft voor het vak Nederlandse taal twaalf kerndoelen (herziening 2006) geformuleerd verdeeld over drie domeinen. Van die twaalf kerndoelen zijn er vijf die begrijpend lezen betreffen. De SLO heeft deze taalmethodes onderzocht en toen bleek dat methodes als Taal actief (versie 3), Taaljournaal (versie 2) en Taal in beeld grotendeels alle twaalf kerndoelen dekken. Taalverhaal was compleet dekkend. Bij de nieuwe generatie taalmethodes laat de SLO de kerndoelen voor begrijpend lezen bij de analyse achterwege. Waarom? Ik vermoed dat de uitgevers naar Enschede zijn gereisd en aan de SLO hebben gevraagd om niet meer op de oude manier te analyseren. Per slot van rekening verkopen die uitgeverijen ook methodes voor begrijpend lezen. Voor deze veronderstelling heb ik geen enkel bewijs, dus dat zal wel niet waar zijn. Vervolgens heb ik de oude werkwijze van de SLO weer opgepakt, omdat ik vermoed dat er in de nieuwste taalmethodes nog steeds veel elementen zitten die te maken hebben met het begrijpen van teksten. Bij de huidige analyse laat de SLO de kerndoelen vier, zes en zeven buiten beschouwing. En bij de kerndoelen negen en tien zijn de aspecten die betrekking hebben op lezen niet bij de analyse betrokken. Ik heb dat nu wel gedaan, met uitzondering van kerndoel negen dat het plezier in lezen moet bevorderen. Ik heb gekozen voor de taalmethode Taal actief versie 4 en Staal. Methodes die door scholen

massaal worden aangeschaft.

STAAL

Staal is een nieuwe taalmethode van Malmberg met een aparte spellinglijn en een taalgedeelte verdeeld in thema's. Het hele taalgedeelte van groep 4 tot en met 8 zit vol met aspecten die te maken hebben met het begrijpen van teksten. Ter verduidelijking heb ik enkele willekeurig gekozen thema's van groep 8 geanalyseerd en de kerndoelen voor begrijpend lezen als kijkwijzer genomen, zoals de SLO die hanteert. De complete analyse heb ik in het kader van dit artikel weggelaten, omdat de tabellen teveel ruimte in beslag nemen, maar u kunt de analyse downloaden van de site www.joopstoeldraijeronderwijsadvies.nl. Eén voorbeeld uit de analyse van Staal:

Kerndoel	Indicator	Specificatie	Inhoud aange- troffen in
De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten	7.1 Informatie en meningen vergelijken	7.1.1. Kritisch lezen	Groep 8. Thema Buurt les 6. De leerlingen leren de verschillen tussen brieven.
	7.2 Informatie en meningen beoordelen	7.2.1. Teksten op waarde (betrouwbaarheid) beoordelen	Groep 8. Thema Buurt, les 8. De leerlingen leren de meningen van kinderen en beoordelen de de argumenten.

Figuur 1. Analyse van Staal

In één deel van Staal (groep 8) kom ik al zoveel activiteiten tegen die gerelateerd zijn aan het begrijpen van teksten, dat ik gerust durf te stellen dat Staal een taalmethode is die alle twaalf kerndoelen dekt. Dit geldt tevens voor Taal actief versie 4.

RESULTAAT

Nu we hebben geconstateerd dat deze twee nieuwe taalmethodes voldoen aan de kerndoelen een tot en met twaalf (dus inclusief de kerndoelen voor begrijpend lezen) kunnen we met een gerust hart de methodes voor begrijpend lezen bij het oud papier gooien.

Wat levert het uw school op als u de methode voor begrijpend

BESPAAR TIJD, GELD EN ERGERNIS

lezen niet meer inzet? Allereerst scheelt dat per week minimaal één uur lestijd begrijpend lezen. De meeste methodes voor begrijpend lezen kosten echter véél meer tijd. In veel gevallen wel drie uur per week. Daarnaast is het een kostenbesparing. Een school met 250 leerlingen is aan verbruiksmateriaal zeker € 1000,00 per jaar voor de vijf groepen kwijt aan werkboekjes en kopieerkosten en/of licenties. De aanschafkosten kunt u ook op € 1000 per jaar inschatten. Als u niet meer met de methode voor begrijpend lezen werkt, zult u bovendien meer blije gezichten in de klas zien.

BEREDENEERD AANBOD ZONDER DE METHODE VOOR BEGRIJPEND LEZEN

De belangrijkste voorwaarden om een goede begrijpende lezer te worden zijn: beschikken over een adequate woordenschat, vlot kunnen technisch lezen, veel kennis van de wereld hebben, beschikken over een goede werkhouding, toetsvaardigheid hebben, veel lezen en ouders die betrokken zijn. Het onderstaande aanbod (plan van aanpak) is een voorbeeld van maatregelen en aan te passen aan de eigen schoolsituatie.

PLAN VAN AANPAK

• **We zorgen ervoor dat de woordenschat van de leerlingen optimaal is.**

1. Alle woorden van de taalmethode worden door de leerlingen gekend. Ze halen tienenvoor de woordenschattoetsen.
2. In de groepen 1 en 2 zorgen we voor veel talige activiteiten die tot doel hebben de woordenschat te vergroten. We doen dat door minstens iedere dag tien minuten voor te lezen. In iedere groep staan veel boeken, prentenboeken en luisterboeken. Op de pc mogen de leerlingen werken met interactieve prentenboeken.
3. We zetten de woordenschat suggesties in die onze methodes voor wereldoriëntatie bieden.
4. Een belangrijk onderdeel bij de lessen van Nieuwsbegrip is de woordenschat. We willen bereiken dat alle leerlingen alle behandelde woorden kennen. De leerlingen oefenen thuis de woorden door in te loggen met hun wachtwoord. De aandacht bij Nieuwsbegrip verleggen we van de aandacht voor strategieën naar de aandacht voor de woordenschat.

technische leesvaardigheid beschikken, want spellende lezers die vooral op woordniveau lezen, hebben vrijwel altijd problemen met begrijpend lezen.

1. In de groepen 1 en 2 besteden we veel aandacht aan de ontwikkeling van het fonologisch bewustzijn. Met onze leerlingen doen we veel activiteiten om klanken te onderscheiden. Tot slot leren we ze de klanken aan de tekens te koppelen.
2. In groep 3 halen al onze leerlingen E3.
3. In de groepen 4 tot en met 8 halen al onze leerlingen de doelstellingen voor de groep.

• We zorgen ervoor dat leerlingen veel kennis van de wereld opdoen.

1. De zaakvakken spelen een belangrijke rol bij het vergaren van relevante kennis.
2. We werken met Nieuwsbegrip XL met als doel veel over een actueel onderwerp te weten te komen. Nieuwsbegrip XL dient niet om strategieën aan te leren, maar om de woordenschat uit te breiden en om de kennis van de wereld te vergroten. Natuurlijk zijn er nog veel andere manieren om de deze doelen te bereiken, denk bijvoorbeeld aan Kidsweek en Blink.

• We zorgen ervoor dat de werkhouding van de leerlingen verbetert.

1. In iedere klas hangen regels die de werkaanpak vermelden.
2. We letten erop dat alle leerlingen verzorgd schrijven met het handschrift van de methode technisch schrijven.
3. Vanuit de principes van 'close reading' pakken de kinderen de teksten aan. Ze lezen en herlezen teksten en de leerkracht geeft taak- en procesgerichte feedback.

• We zorgen ervoor dat de leerlingen goed voorbereid zijn op het maken van de toetsen.

1. Voor leerlingen met een zwakke concentratie splitsen we de toets in stukken.
2. We oefenen het maken van de toets.
3. Voor de hoogste groepen zetten we een protocol in om de juiste aanpak te bereiken voor het maken van de toetsen.

• We zorgen ervoor dat de leerlingen veel lezen.

1. Alle leerlingen van groep 4 tot en met 8 lezen per jaar 25 boeken.
2. Voor de school hebben we een canon van vijftig schrijvers waarvan wij het de moeite waard vinden dat onze kinderen ermee kennis hebben gemaakt. Als kinderen niet zo graag verhalende boeken lezen maar liever informatieve dan is dat ook prima. Als ze maar lezen.

• We betrekken ouders meer bij het onderwijs.

1. We wijzen ouders op het belang van voorlezen en lezen. Voor de groepen 1 en 2 bieden we de ouders hulp bij het voorlezen door ze onder meer te adviseren over geschikte boeken.
2. Voor de leerlingen van groep 3 geven we bij iedere kern een brief mee (digitaal) over de inhoud van het leren lezen.
3. Om de zomerdip te bestrijden stimuleren we het lezen in de zomervakantie.
4. De leerlingen van groep 4 tot en met 8 lezen thuis iedere

dag tien minuten. Dat is het beleid van de school. Tv's, telefoons en laptops gaan uit voor het leesmoment.

5. De leerlingen van groep 4 tot en met 8 oefenen thuis de woorden van Nieuwsbegrip.

Veel succes (en plezier) met het effectiever en efficiënter maken van het onderwijs in begrijpend lezen. Welke strategie heeft u ingezet om dit artikel te begrijpen? BSM

LITERATUUR

- Aarnoutse, C. & Leeuwe van, J.(1988). Het belang van technisch lezen, woordenschat en ruimtelijke intelligentie voor begrijpend lezen. In: Pedagogische Studiën 65, p. 49-59.
- Alem van, V.(2016), Werk permanent aan de verbetering van de kwaliteit van ouderbetrokkenheid. POMagazine, nummer 3.
- Bast, J. & Reitsma, P.(1998). Analyzing the development of individual differences in terms of Matthew-effects in reading. Results from Dutch longitudinal study. In: Developmental Psychology, p 1373-1399.
- Boers, M & Stoeldraijer, J. (2011). Begrijpend lezen: terug bij af. Redax Magazine (november).
- Broekhof, K. (2016). Zo boek je woordenwinst! JSW, april.
- Cito.(2014). Begrijpend lezen 3.0. Handleiding. A Arnhem.
- Kortlever, M. & Lemmens, J.(2012) Relaties tussen leesgedrag en Cito-scores van kinderen. Tijdschrift voor communicatiewetenschap.
- Mortel van de, K.(2011). Toetstekst als leesgenre. JSW, oktober.
- Onderwijsraad.(2006). Naar meer evidence based onderwijs. Den Haag.
- Plasmans, N.(2016). Leidt een training in leesstrategieën tot betere leesprestaties en een hogere motivatie van havo-leerlingen? Universiteit van Maastricht.
- PPON.(2005). Balans over leesstrategieën in het primair onderwijs. CITO, Arnhem.
- SLO.(2009). Een inventarisatie van empirisch onderzoek naar begrijpend lezen, leesbevordering en fictie. Bonset en Hoogeveen. Enschede.
- Smit, F. Wester, M. Kuijk van, J.(2012). Ouderbetrokkenheid en verbeteren leerprestaties. Universiteit Nijmegen.
- Stoeldraijer, J. Diverse artikelen in het blad JSW van 20009-2014.
- Vernooy, K. (2006). Effectief omgaan met risicolezers. Werken aan preventie en beter omgaan met leesproblemen. CPS, Amersfoort.
- Vernooy, K. (2007). De meeste leesproblemen zijn kwaliteit-sproblemen. In: Praktijkids voor de basisschool, februari 2007. Mechelen: Wolters-Plantijn.
- Vernooy, K. (2009). Lezen stopt nooit! Lectorale rede. Hengelo: Hogeschool Edith Stein.
- Vernooy, K. (2009). Omgaan met verschillen nader bekeken. Wat werkt?
- Willingham.(2009) But reading comprehension is not a skill that can be taught directly.The core knowledgeblog.